

VIIHTEELTÄ TUNTUU

Tunnetussa artikkelissaan ”Viihde ja utopia” (alunp. 1977) Richard Dyer ruotii viihteen käsitteen ongelmallisuutta: ”koska viihde on yleistajuinen, ’itsestään selvä’ käsite, koskaan ei keskustella siitä, mitä viihteellä todella tarkoitetaan ja mihin sillä viitataan”.¹ Toisin sanoen, jos olettavasti lapsikin tietää, mitä viihde on, ei käsiteanalyysiin tarvitse haaskata aikaa. Mediapuheessa viihteellisyys, viihteellistyminen, viihdyttäminen ja viihtyminen tapaavat mennä ristiin ja risteytyä edelleen populaarikulttuurin ja kaupallisuuden kanssa – ja mitä ilmeisimmin viihteessä on kyse sekä laajoista yleisöistä että ansaintalogiikasta. Kuten Dyer toteaa, viihde on ansaitsemismielessä tuotettu ja luonteeltaan julkinen esitystyyppi, jolla on omat ammattilaisensa. Viihteen kokemuksen pohdintaan tämä määritelmä ei kuitenkaan anna järkeviä työkaluja.

Kokemuksen tasolla viihteen tuttuja tuntomerkkejä ovat eskapistisuus ja toiveiden täyttäminen: viihde mahdollistaa arjen ylittämisen ja tarjoaa viilauksia jostakin paremmasta.² Viihde ja utopia -artikkeli tavataan muistaa juuri viihteen tunteen pohdinnasta, sillä Dyerin mukaan viihde esittää, miltä utopia voisi tuntua. Viihde toimii tunnekoodein, joissa värit, rytmit, melodiat ja liike ovat keskeisessä asemassa. Dyer toteaa myös, etteivät elokuvatutkijat ole kovinkaan harjaantuneita erittelemään tällaisia ei-representaationaalisia merkkejä.³ Ongelma ei vaikuta laantuneen liki kahden vuosikymmenen aikana, sillä Vivian Sobchack syyttää tuoreessa kirjassaan elokuvatutkimuksen katsojateorioita ”anorektisiksi” ja penää elokuvakokemuksen aistimellisuuden ja fyysisyyden huomioimista: ”sormemme, ihomme ja nenämme ja huulemme ja kieleemme ja vatsamme ja kaikki muut osamme ymmärtävät mitä me elokuvakokemuksessa näemme”.⁴

Äänet, värit, ruumiilliset reaktiot ja monenlaiset tuntemukset ovat elokuvan keskeistä vetovoimaa muidenkin kuin niin sanottujen attraktioelokuvien tai ruumis-lajityyppien kohdalla.⁵ Ja vaikka muu kuin akateeminen elokuvapuhe viliseekin tuntemuksia, liikutuksia ja kiintymyksiä, on katsojien ja elokuvien välinen aistimellinen vuorovaikutus ilmeisen hankala tutkimuskohde. Viihteen kokemuksista puhuttaessa lienee syytä huomioida myös se melko ilmeinen seikka, ettei viihde välttämättä viihdytä eikä sen parissa viihdytä. Yleisöt tulevat – ja eivät tule – viihteen koskettamiksi ja näille kokemuksille on

¹ Dyer 2002, 23.

² Vrt. Kuhn 2002.

³ Dyer 2000, 24–25.

⁴ Sobchack 2005, 84.

⁵ Gunning 1997; Williams 1991.

⁶ Vrt. Dyer 2002, 30.

vaikea antaa kielellistä hahmoa.

Viihde on yleistermi kaikenlaisille esityksille lajityypistä ja mediasta toiseen, eikä tämä yleistermi ole tavannut nauttia kovinkaan korkeaa arvostusta (mistä ”laatuviihteen” kaltaisten yhdyssanojen tarve osaltaan kielii). Enää ei kuitenkaan voida väittää, ettei viihdettä tutkittaisi tai että sen tutkimus olisi epähistoriallista tai historiallistamisessaan kömpelöä.⁶ Päinvastoin, elokuvan, television ja viihdejournalismin tutkimus on Suomessa huomattavan aktiivista.

Vuoden 2005 viimeinen *Lähikuva* keskittyy viihteen historiaan ja tähtiin. Numeron neljä artikkelia pohtivat tähtiä, lajityyppejä ja representaatioita – kuin Dyerin viihteen kulttuurisen ja historiallisen erityisyyden huomioimisen vaadetta seuraten. Hanna Maria Laakso tarkastelee Asta Nielsenin elokuvien näyttelijäntyyön modernisoijana. Erityisesti elokuvaan *Afgrunden* (1910) keskittyen Laakso erittelee sekä tanskalaisen elokuvan ns. ensimmäistä kulta-kautta että Nielsenin näyttelijäsuorituksessaan tuottamia naiseuksia.

Heikki Länsisalo käsittelee rinnakkain kahta saksalaista Fredrik Suuri -filmatisointia, Weimarin tasavallassa tuotettua *Fridericus Rex* -elokuvasarjaa (1921–1922) sekä kolmannessa valtakunnassa tuotettua suurmieselokuvaa *Suuri kuningas* (1942) osoittaen nationalististen painotuksen eroja sekä historiallisten henkilöhahmojen erilaisia käyttöjä. Historiallista elokuvaa pohtii niin ikään Harri Kilpi, joka tarjoaa laajan katsauksen 1950-luvun brittiläistä historiaa käsittelevään periodielokuvaan ja sen erilaisiin sykleihin. Näkökulma siirtyy elokuvahistoriasta nykytelevisioon Niina Kuorikosken *L-koodi* -televisiosarjaa käsittelevässä artikkelissa, joka pohtii sarjan lesbo- ja bi-naisrepresentaatioiden suhdetta aiempiin ja rinnakkaisiin mediateksteihin.

Viihteen historiaa ja tähteyttä koskevan kotimaisen tutkimuksen ilahduttavasta runsaudesta kielii osaltaan myös se, että teemaan tarjotuista käsikirjoituksista kootaan myös toinen numero. Jatkaa ensi vuonna.

Helsingissä, 28.12.2005

Susanna Paasonen

Lähteet:

Dyer, Richard (2002), *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa*. Teoksessa Martti Lahti (toim.), Tampere: Vastapaino.

Gunning, Tom (1997), Hämmästyksen estetiikka: varhainen elokuva ja (epä)uskoinen katsoja. Teoksessa Hannu Salmi ja Anu Koivunen (toim.), *Varjojen valtakunta: elokuvahistorian uusi lukukirja*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, 18–35.

Kuhn, Annette (2002), *An Everyday Magic: Cinema and Cultural Memory*. London: I.B. Tauris.

Sobchack, Vivian (2005), *Carnal Thoughts: Embodiment and Moving Image Culture*. Berkeley: California University Press.

Williams, Linda (1991), Film Bodies: Gender, Genre, and Excess. *Film Quarterly* 44(4), 2–13.